

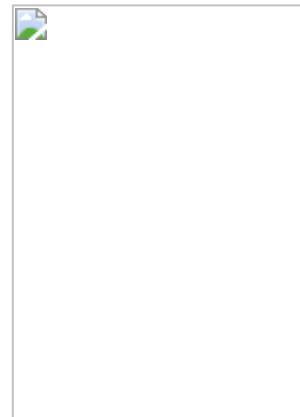

Kati Katajisto

Laajasti eliittien historiasta

Gudrun Andersson, Esbjörn Larsson & Patrik Winton (red.), *Med börd, svärd och pengar – Eliters manifestation, maktutövning och reproduktion 1650-1900*. Opuscula Historica Upsaliensia 29, Uppsala 2003. 210 s.

Med börd, svärd och pengar on pääasiassa ruotsalaisten väitöskirjaa tekevien tutkijoiden kirja eliittien historiasta aikajaksolla 1650–1900. Kirjan ainoa väitellyt kirjoittaja on Gudrun Andersson, joka toimii tutkimusassistenttina Upsalan yliopistossa, ja hänen lisäksi kirjassa on joukko nuorempien tutkijoiden artikkeleita opinnäyteaiheistaan.

Kiinnostus yhteiskunnan eri eliitteihin on kasvanut voimakkaasti viime vuosina sekä historiantutkimuksessa että yhteiskuntatieteiden puolella, kuten kirjan johdannossa todetaan. Tämä kasvava mielenkiinto on ollut kirjan toimittajien mukaan havaittavissa sekä kansainvälisesti että Ruotsissa, jossa eliittitutkimus on nopeasti kehittynyt laajentuvaksi tutkimusalueeksi. Eliittien tutkimus ei ole kuitenkaan mikään uusi aluevaltaus, vaan sillä on oma pitkä historiansa, kuten myös teoksen johdannossa todetaan.

Varsinkin 1800- ja 1900-luvun vaihteessa kirjoitettiin useita eliittejä käsitteleviä teoksia. Aktiivisia tässä koulukunnassa olivat muun muassa Gaetano Mosca, Vilfredo Pareto ja Robert Michaels. Nämä kirjoittajat pyrkivät selvittämään poliittisia prosesseja ja sitä, kuinka poliittiset muutokset tapahtuvat. Eliiteistä tuli determinoiva tekijä heidän selityksissään. Samanlaista ajattelutapaa viljeli myös sosiologi C. Wright Mills klassisessa tutkimuksessaan USA:n valtaeliitistä kylmän sodan aikana. Näistä klassikkokirjoittajien teksteistä on ollut kuitenkin vain poikkeustapauksissa suurempaa

hyötyä uudemmalle tutkimukselle. Paljon näkyvämpi vaikutus on ollut sosiologeista esimerkiksi Norbert Eliasilla ja Pierre Bourdieulla sekä antropologeista Marcel Maussilla.

Mutta miksi tutkia eliittejä? Mitä hyötyä siitä on? Johdannon kirjoittajat Joakim Malmström ja Patrik Winton nimeävät motiivikseen pyrkimyksen ymmärtää valtaa. Kun tutkimuskohteena ovat eri yhteiskuntaeliitit, voidaan sosiaalisia suhteita tarkastella eksklusiivisista ryhmistä käsin, joilla on käsissään suuri osa vallasta, rikkauksista ja statuksesta. Näillä ryhmillä on siten suuri vaikutus yhteiskuntakehitykseen. Malmströmin ja Wintonin mukaan onkin tärkeää tutkia tällaisten ryhmien kokoonpanoa, strategioita ja omakuvia sekä näissä tapahtuneita muutoksia. Erityisen tärkeäksi tämä toimittajien mukaan käy, mikäli haluamme ymmärtää, miten valtaa on harjoitettu, tuotettu uudelleen ja legitimoitu kautta historian.

Tekijät jättävät kuitenkin vastaamatta, miksi tämä vallan ymmärtäminen on tärkeää. Voisihan esimerkiksi tulkita, että toisaalta vallan ymmärtämiseen tähtäävällä tutkimuksella voi olla emansipatorinen tai demokratisoiva voima, kun taas toisaalta eliittitutkimuksia saatettaisiin myös käyttää hyväksi uusien eliittipyrkimysten ajamiseksi. Samaan hengenvetoon voi tosin myös todeta, että tällaiset vaikutukset ovat kuitenkin ehkä suhteellisia nyky-yhteiskunnan yleisten ei-akateemisten prosessien näkökulmasta. Lisäksi voi nähdä, että niinkin monitahoiseen ongelmaan kuin vallan ymmärtämiseen lienee mahdotonta antaa tyhjentävää vastausta. Eri perspektiivien tarkastelu antaa kuitenkin mielenkiintoisia näkökulmia aiheeseen, varsinkin kun valtaa ei tutkita ahtaasti vain poliittisesta näkökulmasta.

Kirjassa tarkastellaan laajasti yhteiskuntaeliittejä. Artikkeleissa esiintyvät yhtä hyvin paikalliset ja kansalliset kontekstit, viralliset ja epäviralliset areenat sekä mies- ja naisaktorit. Jo kirjan nimen avainsanat syntyperä, miekka ja raha tuovat mieleen ensisijassa aatelin, ja eliittien tarkastelu painottuuakin kirjassa erityisesti aateliin, vaikka myös porvareita ja papistoa tarkastellaan. Sitova yhteinen tekijä laajalle aikaperiodille ja monille tutkimusnäkökulmille onkin juuri eliitti. Se määritellään kirjassa ideaalityypiksi käsitteeksi, jonka ominaisuuksia ovat, että:

-eliitti on olemassa suhteessa toiseen tai toisiin ryhmiin

-eliitti on eksklusiivinen ryhmä

-eliitillä täytyy olla eliittitietoisuus; sen täytyy kokea itsensä eliitiksi ja manifestoida asemaansa

-eliitti on ryhmä, jolla on ja joka käyttää
valtaresursseja

-eliitti pyrkii uudelleentuottamaan valtansa ja
legitimoimaan sen

Tällaisella luettelolla ei tekijöiden mukaan kuitenkaan
pyritä ratkaisemaan eliitin olemuksen ongelmaa
kokonaisvaltaisesti, eli kyse ei siis ole varsinaisesta
teoreettisesta mallista. Sen sijaan pyrkimyksenä on ollut
tuoda esiin keskeisiä piirteitä, joita antologian kirjoittajat
pitävät tärkeinä kirjassa esiintyvien eliittiryhmien
kokonaiskuville.

Eliitin käsitettä olisi kuitenkin voinut problematisoida
enemmän suhteessa empiiriseen aineistoon. Vaikka
edellisen kaltainen määritelmäkehikko voikin toimia
teoreettisena määritelmänä, sen sovittaminen käytäntöön
on jo monimutkaisempaa. Mitkä ovat esimerkiksi riittävät
kriteerit eliitin eliittitietoisuudelle? Millä perusteilla
määritellään ryhmä ja siihen kuuluvat henkilöt, joiden
katsotaan muodostavan eliittiryhmän? Miten paljon
eliittiryhmä on mennyttä todellisuutta ja miten paljon
tutkijan konstruktio?

Artikkelit on jaettu kirjassa neljään kategoriaan, jotka
ovat vapaasti suomennettuna manifestaatio,
vallanharjoittaminen, reproduktio ja sopeutuminen
muuttuviin yhteiskuntaoloihin. Manifestaatiolla
tarkoitetaan statuksen ja aseman osoittamista, jolloin
lähtökohtana on ryhmän eliittitietoisuus. Esimerkiksi
Gudrun Anderssonin artikkelissa kaupunkieliitin
asumisesta näkyy eliitin oma pyrkimys manifestaatioon.
Vallanharjoittamisella ymmärretään taas paljon
konkreettisempia yhteyksiä eli sitä, miten erilaisia
valtaresursseja käytettiin eri yhteyksissä. Esimerkiksi
Joakim Malmström kuvaa artikkelissaan, kuinka eräät
paikalliset tilanomistajat kävivät keskenään ja
tuomiokapitulin kanssa valtataistelua oman
kandidaattinsa nimeämisestä kirkkoherran virkaan.

Reproduktio viittaa puolestaan siihen, kuinka eliitti siirsi
sekä omaisuuttaan että normejaan ja arvostuksiaan
seuraaville sukupolville. Esbjörn Larsson tarkastelee tätä
artikkelissaan sotilasarvonimien kautta käyttäen apunaan
Pierre Bourdieun pääomakäsitteitä. Marie Steinrudin
näkökulma teemaan on puolestaan aateliisen
opiskelijapojan ja hänen isänsä kirjeenvaihdon
tarkastelu. Kategoriassa sopeutuminen muuttuviin
yhteiskuntaoloihin tarkastellaan eliittien valitsemaa
strategioita. Tähän kategoriaan kuuluu Fredrik Thisnerin
teksti siitä, miten aateliin vaikutti Ruotsissa, Tanskassa ja
Preussissa jatkuvasti kasvavien sotien määrä 1600- ja
1700-luvuilla sekä miten tähän liittyi läheisesti sekä
valtionrakennusprosessi että erityisesti kasvavat
sotavoimat.

Edellä mainituin kategorioin kirjan artikkelit muodostavat aiheiltaan varsin yhtenäisen ryhmän, vaikka käytännössä niistä ei synnykään kokonaisen kirjan tasolla kovin koherenttia jatkumoa. Monet artikkelit ovat myös kovin yksityiskohtaisia keskittyen johonkin varsin spesifiin kysymykseen ja tutkimuskohteeseen. Tästä artikkelien ominaislaadusta seuraa myös vaara, että monet tutkimustulokset alkavat vaikuttaa kovin itsestään selviltä. Esimerkiksi se, että kaupunkieliitille oli tärkeämpää asunnon sijaintipaikka kuin maaseudun eliitille, joka puolestaan painotti rakennuksen ulkonäköä, ei ole kovin yllättävä havainto, kuten ei sekään, että verkostot olivat ratkaisevia piispan viran saavuttamiseksi 1700-luvulla.

Jonkinlainen vallan ymmärtämistä pohdiskeleva loppuyhteenveto olisikin ollut teokselle hyödyksi jos siksikin, että tämä valtateoreettinen tavoite tuodaan selvästi esiin kirjan alussa. Nyt tämä ymmärtäminen jää kapeiden ja konkreettisten esimerkkitapausten varaan, ja mahdolliset yhteiset piirteet koskien eliittien ja vallan tutkimusta jäävät lukijan itsensä pohdittavaksi. Herääkin kysymys, voiko valtaa siis ymmärtää vain konkreettisissa esimerkkitilanteissa ja -tapauksissa. Erityisesti olisin kaivannut muun muassa eliittien henkilökohtaisten suhteiden merkityksen monitahoisempaa pohtimista, nousihan teema myös esiin useassa artikkelissa. Esimerkiksi Stefan Lundblad tuo mielenkiintoisesti esiin, miten hautakivien ja nekrologien kautta voi nähdä taloudellisen toiminnan muuttuneen 1800-luvun alun henkilöpainotteisuudesta 1800-luvun loppuun mennessä persoonattomiksi liikesuhteiksi, joita takasivat laki ja uudet instituutiot.

Med börd, svärd och pengar on varmasti mielenkiintoinen teos eliittien historiasta kiinnostuneelle. Kirja luo perspektiiviä erilaisiin eliittien tutkimuksen lähtökohtiin sekä käytännöllisellä että teoreettisella tasolla. Mitään mullistavia tutkimustuloksia ei kirjassa tule esiin, mutta joitakin mielenkiintoisia havaintoja kylläkin. Esimerkiksi Göran Norrbyn tutkimustulokset siitä, miten Ruotsin aateli ei suinkaan menettänyt eliittiasemaansa 1800-luvun alun muutoksissa, vastaa täysin uudemman eurooppalaisen tutkimuksen kuvaa aatelin asemasta 1800-luvulla. Yllättäviä eivät ole myöskään Joakim Malmströmin huomiot siitä, miten eliittiin lukeutuvat naiset paikallisella tasolla käyttivät valtaa, erityisesti silloin kun heidän miehensä olivat kuolleet tai matkoilla. Kirjan anti muodostuukin enemmän konkreettisista kuvauksista ja huomioista koskien eliittien erilaisia toimintatapoja kuin uudenlaisista tutkimustuloksista ja tulkinnoista.

Kirjan esittelijä FM Kati Katajisto on tutkija Helsingin yliopiston Historian laitoksessa.

ENNEN JA NYT

Historian tietosanommat